

Asia: VN/12734/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi liittyen pakottamalla solmitun avioliiton kumoamiseen

Avioliiton kumoaminen

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä

Rikosuhripäivystys kannattaa ehdotusta lisätä avioliittolakiin säännökset pakottamalla solmitun avioliiton kumoamisesta. Uhrin oikeusturvan kannalta on suotuisaa, että oikeusvaikutukset ovat samat kuin avioerossa, mikäli uhri päätyy hakemaan avioliiton kumoamista.

On tärkeää, että rikosilmoitus tai rikosasiassa annettu tuomio ei ole avioliiton kumoamisen edellytys. Esitettyjä määräaikoja Rikosuhripäivystys pitää kuitenkin liian lyhyinä ja osaksi jopa tarpeettomina. Rikosuhripäivystys pyytää harkitsemaan luopumista määräajasta, siltä osin kuin se katsottaisiin avioliiton solmimishetkestä. Viiden vuoden määräaika avioliiton solmimisesta hakemuksen tekemiseen on pakkoavioliittotilanteessa elävän henkilön kannalta hyvin lyhyt, sillä liitto on useimmiten solmittu ulkomailla ja saattanut kestää jo pitkään, ennen kuin aviopari esimerkiksi saapuu Suomeen tai tilanne ylipäättään selviää ja uhri pääsee tai on valmis irtautumaan tilanteesta. Pakkoavioliiton tunnistaminen on Suomessa viranomaisten vastuulla. Määräjän asettaminen saattaa heikentää uhrin asemaa, mikäli se esimerkiksi viranomaistoimien viivästymisen tai virheen vuoksi ehtisi umpeutua.

Esityksen mukaan hakemus voidaan kuitenkin tehdä vielä kolmen vuoden kuluessa rikosasian ratkaisemisesta, jos avioliittoon pakottamista on käsitelty tuomioistuimessa rikosasianä. Rikosuhripäivystyksen kokemusten perusteella pakkoavioliittoja tutkitaan usein lievemmillä rikosnimikkeillä kuin ihmiskauppana tai törkeänä ihmiskauppana. Useat ihmiskauppana tutkinnassa olleet pakkoavioliittotapaukset eivät myöskään ole edenneet tuomioistuimeen asti, vaan vähintään yli vuodenkin kestäneen esitutinnan jälkeen on näytön puutteen vuoksi saatettu tehdä syyttämättäjättämispäätös. Tällöin kolmen vuoden määräaika ei hyödytä rikosprosessiin uskaltanutta henkilöä, joka asiantuntijoiden arvion mukaan on pakkoavioliiton uhri, ja esimerkiksi otettu ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaaksi.

Rikosuhripäivystys pitää tärkeänä, että näyttökynnys avioliiton pakottamisesta ei muodostu korkeaksi kumoamisen mahdollistamiseksi ja että avioliiton kumoamisprosessin kesto olisi kohtuullinen. Olisi tärkeää, että lain esitöiden tasolla annettaisiin jotain suuntaviivoja tai kriteereitä sille, millaista selvitystä vaaditaan, tai miten avioliiton kumoamista hakeva pystyy esittämään uskottavaa näyttöä avioliittoon pakottamisesta. Alkuperäistä täyttä ja vapaaehtoista suostumusta arvioitaessa on otettava huomioon, ettei tämän tyyppisissä tilanteissa toisella puolisoilla ole useinkaan ollut avioliiton solmimisen hetkellä todellista mahdollisuutta kertoa julkisesti, tai ylipäätään kenellekään, vastustavansa liittoa.

Rikosuhripäivystys pitää hyvänä, että kumpaakin puolisoa kuullaan avioliiton kumoamisen yhteydessä. On kuitenkin tärkeää huomioida, että joissakin tapauksissa liiton toisen osapuolen olinpaikka ei ole tiedossa, kun avioliiton purkamisen tulisi kyseeseen. Tämä ei saisi kohtuuttomasti pidentää avioliiton kumoamisen voimaantuloa.

Luonnoksen luvussa 4.2.3.1. todetaan olevan tärkeää, että ”avioliittoon pakotettu saa tietoa eri vaihtoehdoista ja voi itse tehdä päätökset siitä, mitä menettelyä haluaa avioliiton purkamiseen käyttää.” Rikosuhripäivystys pitää tätä perustana avioliiton purkamisen hakemiselle ja pitää tärkeänä, että selvitetään ne konkreettiset toimet, joilla varmistetaan, että avioliittoon pakotettu henkilö saa selkeää tietoa ja juridista neuvontaa eri vaihtoehdoista, jotta henkilö voi itse tehdä päätöksen menettelytavasta. Rikosuhripäivystys kannattaa ehdotusta avioliiton kumoamishakemuksen maksuttomuudesta.

Ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä

Rikosuhripäivystys pitää hyvänä sitä, että ehdotuksen tavoitteena on suojata lasta ja ennaltaehkäistä alaikäisavioliittoja. Mikäli ulkomailla alle 18-vuotiaana solmittu avioliitto tunnustetaan Suomessa, se tapahtuu vain erityisestä syystä, jos toinen puolisoista on asunut avioliiton solmimishetkellä Suomessa. Pidämme luonnoksessa lueteltuja erityisiä syitä asianmukaisina tilanteissa, joissa riskinä on, että aviopuolisolle aiheutuisi tunnustamatta jättämisestä kohtuuttomia seurauksia. Luonnoksessa huomautetaan olevan tärkeää, että avioliiton tunnustaminen tehdään aina kokonaisarvion perusteella tapauksen olosuhteet huomioon ottaen. On ensiarvoista, että tilannetta arvioitaessa molempia puolisoita kuullaan henkilökohtaisesti ja arvion antavalla henkilöllä on tarvittava ymmärrys pakkoavioliitoista ja alaikäisavioliiton tunnustamiseen liittyvistä riskeistä. Uhrin oikeusturvan kannalta on myös otettava huomioon oleskeluluvan ja rekisterimerkinnän välinen yhteys ja mahdolliset vaikutukset toinen toisiinsa.

Muut huomiot

Onko teillä muuta lausuttavaa ehdotukseen liittyen?

Luonnoksessa todetaan, että ”jos avioliittoon pakotetulle on aiemmin myönnetty oleskelulupa perhesiteen perusteella, hänelle voidaan myöntää jatko-oleskelulupa avioliiton kumoamisen jälkeen ulkomaalaislain 54 §:n 6 momentissa säädetyllä perusteella, eli sillä perusteella, että hänellä on kiinteät siteet Suomeen. [...] Ulkomaalaislaissa edellytetyn kiinteän yhteyden edellytyksen voidaan

siten yleensä katsoa täyttyvän, kun Suomen tuomioistuimet ovat olleet toimivaltaisia käsittelemään avioliiton kumoamista koskevan asian.”

Rikosuhripäivystyksen kokemuksen mukaan tällä hetkellä oleskeluluvan jatkuminen on käytännössä lähes kaikissa tapauksissa ollut epävarmaa, kun pakkoavioliitosta irtautuneella henkilöllä on ollut oleskelulupa perheenyhdistämisen perusteella tai hänellä ei ole ollut pysyvää oleskeluoikeutta Suomessa. Oleskeluoikeuteen liittyvä epävarmuus on merkittävä tekijä tilanteessa, jossa pakkoavioliiton uhri pohtii uskaltaako hän irrottautua avioliitosta ja hakea apua viranomaisilta. On erittäin tärkeää, että mahdollisuutta jatko-oleskelulupaun vahvistetaan.

Åberg Leena-Kaisa
Rikosuhripäivystys